

Z Jevan do Stříbrné Skalice

Voděradskými bučinami ke krásným rozhledům

Voděradské bučiny jsou jedním z posledních zbytků přirozeného lesa v okolí Prahy. O jejich zušlechťení se přičinili Lichtenštejnové, k jejichž černokosteleckému panství patřily. Co víc, zdejší bučiny mají i svoji historickou váhu – v jejich části směrem k Louňovicům leží staříčský, dávno vytěžený a lesem zarostlý lom Kamenka. Právě z něj byl do Prahy převezný nejhlavnější základní kámen Národního divadla. Ten, na který 16. května 1868 poklepal František Palacký a v němž je ukrytá schránka se zakládající listinou divadla.

Jak Gabriela Preissová přivábila luftáky

Staletá rozvázná a cílevědomá lichtenštejnská péče zanechala lesy mezi Louňovicemi, Jevany a Černými Voděradami dvacátému století ve skvělém stavu. Jako uznání jejich hodnotám byla v roce 1955 jejich část – Voděradské bučiny – vyhlášena přírodní rezervací. Než ovšem uhneme do jejího listnatého chrámu, připomeňme si něco o obci, ke které lesy přiléhají. Podle jedné z legend odvozuje svoje jméno od poustevníka Ivana, který tam kdysi v kopcích nad potokem míval svou jeskyni. Komolením se pak přes Jívany dobřala dnešního jména – Jevany.

Údajně tu na břehu potoka a prvních rybníků existovala lesní pastevní vesnička už před polovinou 14. století. První spolehlivá zmínka je ovšem o víc než dvě stě let mladší: v roce 1562 bylo zaznamenáno, že mezi zdejšími osedlými byl i Havel mlynář, „který na věky rychtářem jest“. Kdy přišel první turista? Slavný psychiatr Vladimír Vondráček, autor neméně slavných pamětí, kdesi objevil, že 17. června 1898 uveřejnily Humoristické listy inzerát tohoto znění: „*Jevany*

u Prahy, položené ve středu nádherných lesů a jezer lesních, stanice dráhy Říčany, pošta Černý Kostelec. Z Prahy drahou Františkovou, přes Říčany pohodlný celodenní výlet kolem šesti jezer. Bezplatný průvodčí čeká u ranního vlaku v 7 hodin v Říčanech. Dobrá domácí kuchyně. Obědy na objednání. František Pačes, hostinský a starosta obce Jevany.“

Ale především se tu v těch letech objevila spisovatelka Gabriela Preissová a jí se přičítá, že svým nadšeným článkem v Národní politice spustila luftáckou lavinu. Preissová kouzlu místa zcela podlehla a dokonce si tu nechala v roce 1904 postavit na břehu největšího rybníka kamennou vilu.

Ten pravý stavební ruch ale vypukl v polovině 20. let, kdy se po pozemkové reformě začaly bývalé lichtenštejnské lesy na levém břehu jevanského potoka parcelovat. V rozsáhlé oblasti Dubina mezi Vyžlovkou a centrem Jevan rostly luxusní vily jedna za druhou. V roce 1925 byl na břehu rybníka Jana postavený první hotel – Novotný, po něm o kus dál penzión Rouda a konečně na hrázi Jevanského rybníka hotel Tatra.

Ten byl později rozšířený na Grandhotel Wágner a jeho pověst noblesního letoviska potvrdili i filmaři. Mimo jiné se tu točil film Dva týdny štěstí, ve kterém si hlavní role zahráli Jaroslav Marvan a Adina Mandlová. Marvan se sem po letech dokonce vrátil v jedné z nejslavnějších rolí československé kinematografie – jako revizor Anděl na dovolené. V tu dobu se už hotel nejmenoval Wágner, ale Moskva a odborář Anděl z něj vyražel do okolí na houby. Ostatně, v černokosteleckých lesích, ke kterým Voděradské bučiny patří, se houbám vždycky dařilo. Kdysi se místní lidé jejich sběrem dokonce živili

a jezdili je prodávat až do třicet kilometrů vzdálené Prahy.

Do bučin

Nikdy tudý nejezdil vlak a nikdy netekla řeka, dva nutné předpoklady trampingu. Snad proto daly meziválečné časy Jevanům monodenní ráz, a v podstatě jim zůstal i po roce 1948. Dnes dokonce opět graduje. Vzdor všem dějinným proměnám tu ovšem jedno zůstalo vždýcky: kaskáda rybníků na Jevanském potoce, čistý vzduch, klid a rozsáhlé pěstěné lesy. Nedohledné a romantické. Ostatně, když Jan Masaryk vedl za druhé světové války svoje slavné rozhlasové relace Volá Londýn, vzpomněl v nich na „neražované milování v jevanských lesích“. A rozhodně k nim počítal i voděradské bučiny, přes které chodíval s jevanskými přáteli na výlet do Ondřejova.

Na Jevanském potoce prý kdysi bývalo mezi Mukařovem a Stříbrnou Skalicí na třináct rybníků, dnes už jich je jen devět. Z nich pět leží přímo u paty Voděradských bučin: Pařez, Vyžlovský, Jan, Švýcar a Jevanský. Nad nimi se rozkládá lesní přírodní rezervace na ploše větší než 600 hektarů, a je plná pozoruhodné přírody. Vzrostlých dubů i buků, z nichž nejstarší prý pamatují napoleonské války. Najdeme tu i exotiku v podobě zeravů amerických, ale také bizarní skalní útvary, balvanová pole, skalní proudy a morény. O tom všem i o fauně žijící uprostřed tohoto království nás informuje osmnáct zastavení naučné stezky, která tu byla otevřena v 2. polovině 60. let.

Lichtenštejnové tu zanechali skutečně kvalitní dědictví. A navíc i jeden dojemný důkaz, jak moc si svého lesního majetku a lidí, kteří se o něj starali, cenili. Najdeme ho u studánky, ležící při silnici nad hrází Jevanského rybníka. Tady Lichtenštejnové nechali postavit pomníček, na kterém jméno Václav Eliáš Lenhart připomíná jednu z velkých postav našeho lesnic-

tví. K Lichtenštejnům do Kostelce nad Černými lesy nastoupil v roce 1788. Dal znovu zaměřit hranice všech revírů, provedl ocenění lesů a zavedl použití pily při kácení velkých stromů. Ale především uvedl do praxe novinku, tzv. umělou kulturu, tj. „obnovu porostů sítí a sázbou“. Svoje zkušenosti shrnul v knize, kterou vydal v roce 1795 pod titulem Zkušené naučení k velmi potřebnému již za našich časů osetí lesů, ku kterémuž jiná užitečná ponaučení o povinnostech myslivce přidána jsou. Vyšla německy, ale i česky, čímž se stala vůbec první česky psanou odbornou lesnickou publikací.

Černé Voděrady

Kousek nad Lenhartovou studánkou nás značka provede příjemnou vrstevnicovou cestou do Černých Voděrad. Leží tu přinejmenším od roku 1088, sama obec je poprvé písemně připomínána v roce 1291. Pro bohaté okolí bukových lesů se jim prý původně také říkalo Bukovany.

Jejich dnešní jméno odvozuje Robert Brousil ve své knížce Ondřejov v Posázaví dost zajímavě a vrací se až do dob prvních přemyslovských knížat, za nichž v Čechách stále ještě kvetlo otrokářství. Zajatci z válek, otroci kupovaní i jinak získávaní se výborně hodili jako pracovní síly při osidlování krajiny. Robert Brousil při této příležitosti připomíná staroslovanské slovo raditi čili pracovat a radnik čili dělník. Voděradí pak byli nevolní dělníci, kteří v knížecích službách pracovali na vodních stavbách. Byli to odborníci v budování mostů, jezů a hatí čili cest bažinami, zpevněných větvemi, proutím a otypkami. A že bažin a podmáčených luk bývalo kolem jevanského potoka požehnané! Nenechme se mýlit tím, že Černé Voděrady leží vysoko nad ním v kopci – tehdejší majitelé panství raději budovali osady z dosahu povodní.

Přídomek „černé“ pak dostaly od okolních nedohledných lesů, a ty jejich obyvatelům nabízely hojný

Pomníček na památku lesníka Václava Eliáše Lenharta nechali postavit vděční majitelé panství, Lichtenštejnové

Od barokního kostelíka v Kostelních Střimelicích je překrásný výhled do údolí Jevanského potoka

zdroj obživy. Zachovala se o tom dokonce pověst, vyprávějící o dřevorubci, který se v lese sprátelil s jedním z čertů, žijících v okolních skalách. A ten ho u ohničku naučil zvláštní věci: hořící dřevo zaplácal jílem a nahoře nechal otvor, kterým odcházel dým. Když po pár dnech nedůvěřivý dřevorubec jílovou kopku rozkopal, našel ze dřeva už jen černé kousky. Ale jak do nich foukl vítr, rozhořely se a hrály silněji než nejlepší polena. Od té chvíle dřevorubec pověsil svoje řemeslo na hřebík, stal se uhlířem a začal stavět mlíře. Jeho potomci pak ve voděradských lesích pálili dřevěné uhlí ještě za císaře pána Franze Josefa.

Co zajímavého si ještě o Voděradech můžeme připomenout? Třeba to, že z roku 1519 se dochoval zápis o tom, jak jistého Kubu starého z Černých Voděrad hledá kutnohorská městská rada kvůli padělaní peněz. Za uměním, kterak falšovat peníze, nemusel chodit daleko: v okolí Voděrad se kdysi krátce dolovalo stříbro a měď a pod nedalekým vrchem pracovali tavicí pece, od nichž kopec dostal jméno Pecný. Zmíněný Kuba se tu nakládání s kovem mohl snadno naučit. Dnes už jsou ovšem Černé Voděrady obec poklidná, do značné míry rekreační a občas i velmi dovádívá. Rybníček u lesa slouží nejen ke

koupání, ale o letních slavnostech i k nejrůznějším zábavám a součtěžením. Ke Kostelním Střimelicům od něj značená cesta vede kolem voděradské hospody U Coubalů, a to bývá pádný důvod ke zdržení.

Kostelní Střimelice

Jméno údajně dostaly podle skal, které se nápadně strměly nad vsí. V nejstarších zápisech se obec objevuje dokonce jako Strměllice. Dneska už ze skalisek najdeme jen stopy, lidé si je rozlámalí na stavební kámen.

Od 10. století celý tenhle kraj spravovala česká knížata a už ve 12. století zřejmě ležela vysoko ve svalu nad Jevanským potokem dnešní obec. Ta spolu s okolními vesnicemi přešla ve 15. století do majetku pánů z Cimburka a ve století následujícím do rukou rodu Kolovratů, původem z Uhříněvsí. „*Panoší z tohoto rodu* (jak píše Robert Brousil v knižce Ondřejov a Posázaví, vydané ve 50. letech 20. století) *v Střimelicích vystavěli kol r. 1500 na srázné stráni nade vsí tvrz a kostel.*“

Na tvrzi se pak střídali pánové leckdy podivných jmen jako Procek řečený Kolovrat či Hroch ze Střimelic, až ji roku 1493 koupil pan Zajímač z Kunštátu. Ale už někdy v těch letech opuštěná tvrz začala

pustnout a opracovaný kámen z ní se používal při rozšíření kostela a stavbě věže. Roku 1527 Jan, poslední ze zdejších pánů Zajímačů z Kunštátu, prodal Kostelní Střimelice Michalu Slavatovi z Chlumu na Kosteletci (miněný dnešní Kostelec nad Černými lesy). Nový pán se tu patnáct let nato pokoušel poněkud neúspěšně kutat stříbro a měď. Slavatové nedrželi kostelecké panství a s ním Kostelní Střimelice dlouho. Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka se v roce 1547 postavil do řad vzpurných pánů a Ferdinand I. mu nechal jeho majetek zabavit. Roku 1558 panství koupil Jaroslav Smiřický. Jeho syn Jan Albrecht, nadaný mladík, některými sympatizanty považovaný za možného budoucího krále, byl mezi hlavními organizátory pražské defenestrace, ale půl roku nato jako čtyřiašedesátiletý zemřel na tyfus. Unikl tím jiné jisté záhubě – po bitvě na Bílé hoře byl posmrtně odsouzen hrdebním soudem a zbaven veškerého jmění. Jan Albrecht byl hluboce věřící protestant a k jeho víře později přecházeli i jeho poddaní. Jako důkaz používají kronikáři dvě jména, která našli v berních zápisech z roku 1654, týkajících se právě Kostelních Střimelic: Pikhart a Zborník. Zdejší panství zdědil po Slavatech Albrecht z Valdštejna, ale záhy ho koupil Karel kníže Lichtenštejn, o kterém už byla řeč při cestách Voděradskými bučínami. Po zdejší tvrzi už není památky, ale na jejím místě se stále zdvihá půvabný kostelík sv. Martina, jasně doložený už v roce 1520. Tehdy samozřejmě vyhlížel jinak, barokní tvář dostal až v 18. století a do dnešních dnů se tu z gotiky zachoval jen klenutý presbytář. Ale víc než mnohé zajímavosti v interiéru poutník ocení výhled do údolí Jevanského potoka a na okolní lesy, který se mu od kostelíka nabízí.

Střimelice toho jména Hradové

Údajně se kdysi na začátku své existence nazývaly Dědice a stejně ja-

ko sousední Kostelní Střimelice náležely českým knížatům a hned nato pánům z Cimburka. Vladykové ze Střimelic patřili sice k jejich chudší větvi, ale z nich jistý Jan, držící Dědice kolem roku 1559, si vydobyl slušného jména a postavení. Prý byl dokonce tak právnický zdatný, že rovnal spory mezi okolními šlechtici a sázavským klášteřem. Při jednom ze soudních sezení se podle starých zápisů setkal v roce 1592 s generálním vikářem a zpovědníkem královny Žofie, Janem z Pomuku. Rok nato skončil tento kněz nedobrovolně svůj život ve vodách Vltavy a do dějin vstoupil jako svatý Jan Nepomucký.

Za husitských válek byl zdejší hrad, který měl zřejmě blíž k tvrzi, opuštěn. Pozdější majitelé se pokoušeli v okolí dolovat, ale stejně jako v Kostelních Střimelicích bez valného zisku. V 15. století také zmizel starý název Dědice a postupně se usadil nový – Hrádecké Střimelice, předchůdce dnešních Hradových. V roce 1466 se tedy s největší pravděpodobností převládl Zdeněk ze Šternberka a hrad vypálil tak, jako to udělal posázavským Zlenicím, Dubé a Čejchanovu Hrádku. Podle zápisů Ondřejovského faráře Růžičky se tu na přelomu 19. a 20. století nacházely už jen velmi sporé rozvaliny, z nichž si sсутinu s maltou odváželi místní zemědělci na pole. Dneska z nich zbyly při severovýchodním okraji obce jen sotva znatelné stopy, zarostlé křovím a kopřivami.

Ale zůstala půvabná obec, o jejíž mravní život se kdysi vrchnost velmi starala. Údajně až do roku 1848 se tu užívalo tělesných trestů, a to i za lání, hromování a rvačky. Jedna z vrchnostenských instrukcí dokonce varovala před nedělní návštěvou hostince slovy: „*Ne abyste, vejdic do krčmy tam se užrali, potom co psi za vlasy se smejkali, neb jinak prali, nebo tancovali a hráli.*“

Od Hradových Střimelic nás turistická značka vyvede na hřebeni, zdvihající se mezi dvěma údolními:

Stříbrné Skalici se pro její půvabné rozložení po svahu říkávalo Betlém

pravé svírá řeku Sázavu a levé Jevanský potok. Z cesty, která po hřebeni běží, se otevírají pohledy do všech stran. Po levé ruce vidíme nedohledné černokostelecké lesy, vpravo vrchy táhnoucí se k Blaníku, v dálce před námi se zdvihá Melechov a když se otočíme zpátky, rozeznáme na vrcholku Pecného budovy ondřejovské hvězdárny.

Kousek od Hradových Strímelic, tam, kde hřebenová cesta začíná, se rýsuje skupinka mohutných lip. V jejich stínu stojí kamenný pomník, barvou připomínající, že jsme v kraji červeného nučického pískovce. Za ním už pak cesta nerušeně pokračuje k městu, jehož jméno zvoní krásným kovem.

Stříbrná Skalice

Dnes žije poklidem středočeského městečka, které se zalidňuje na pár teplých letních měsíců a po ty zbylé ztichne. Pryč jsou bohatýrské časy, v nichž zdejší doly dodávaly kov pro pražskou mincovnu Ferdinanda I., dávno pominul důvod, který dal městu jeho blýskavý stříbrný přívlastek. Už lichtenštejnský urbář z roku 1646 uvádí, že „při té obci Skalický se nacházejí Jeho milosti přináležející stříbrné doly“, že však jsou pusté a zavalené. Žádný další pokus oživit kutání nepřinesl užitek, nepomohla ani podpora osvětlené Ma-

rie Terezie Savojské, rozené z Lichtenštejna a majitelky černokosteleckého panství, ke kterému Skalice od dob Smiřických náležela. Po dolování zbyla jen nejasná síť štol (některé zatopené, zabeđené, některé od poloviny 18. století sloužící jako městský vodovod), zbyl i městský znak – modrý štít s postavou horníka. A pak ještě legendy, pravdy, pověsti, nenápadný, ale srdci milý genius loci.

„Podle nejstarší kroniky stál hrad skalický již za časů Přemysla Otáče v 8. století a patřil vévodovi kouřimskému. Když r. 832 vypukla válka mezi předposledním pohanským, mírumilovným knížetem pražským Neklanem a vévodou kouřimským Krasníkem, nabídl Neklanovi Putimírův syn, Kalmug, že se 500 mužů vypudí Krasníka z Čech. Oblehl Kouřim a v této tísni opustil vévoda Krasník své vojsko a uchýlil se do Skalice. Nato byla Kouřim dobytá a vítěz Kalmug oblehl hrad skalický, aby se zmocnil Krasníka. Tento však uprchl tajnou chodbou...“, psal v roce 1955 v Dějinách Stříbrné Skalice František Brůha.

Možná se událo, možná ne. Podzemní chodby tu zřejmě bývaly oblíbenou únikovou cestou, o čemž svědčí i příběh „rytíře, mlce a dvořana krále Václava IV.“ jménem Ráček Kobyla, který se stal po roce 1380 skalickým hejtmanem. Když byl Václav IV. zajat svým bratrem

Hostinec v Hradových – tak se to tu stručně jmenuje a mýněno je v Hradových Strímelicích

Zikmundem, dostalo se roku 1402 uherské vojsko na dobovacím tažení Čechami až ke Skalici. Rytíř Racek Kobyly, vída přesilu, unikl v noci tajnou chodbou a prchl na hrad Rajate. Jedna z verzí tvrdí, že tak učinil se všemi svými, takže útočníci po dobytí hradu našli jen „bábu a svini“. Jiná verze opouje, že Kobylovu posádku vojáci na nádvoří porazili a ubili, a v tajné chodbě dokonce zastihli a zavraždili rytířovu manželku. Možná.

Jen jedno je jisté: hrad byl vypálen, rozmetán a od té doby zůstal zříceninou, jejíž poslední stopy zmizely v základech barokního kostela sv. Jana Nepomuckého na vršku nad skalickým náměstím. Toť pravda. Pradávné panské sídlo tedy už není, ale zůstal tu jiný svědek starých časů, a to v té nejkrásnější podobě. Pod náměstím při silnici směrem k Sázavě stojí v bývalé obci Rovná kostelík zasvěcený sv. Jakubu Většimu. Tento světec býval patronem horníků, z čehož historikové soudí, že už ve 12. století, kdy se kostelík stavěl, tu musela být řeč o dolování. Románských staveb se jen v Čechách zachovaly téměř tři stovky, ale takových jako rovenský sv. Jakub jen devět. V roce 1944 na jeho zdech byly odkryty fresky, jejichž nejstarší vrstvy datují historikové do poslední čtvrtiny 12. století. Jsou tak památkou jen o půl století mladší než náš nejstarší doklad románského malířství – výzdoba znjemenského kaple sv. Kateřiny z roku 1154. Samostatná osada Rovná zanikla patrně někdy koncem 15. století, v době velmi bouřlivé, kdy zdejší obyvatelé buď podlehli rádní uherských vojsk krále Matyáše, nebo se utklí pod ochranu okolních hradů. Rovná se tehdy stala součástí Skalice a farníci od sv. Jakuba přijali její život. Občas klopotný, občas šťastný.

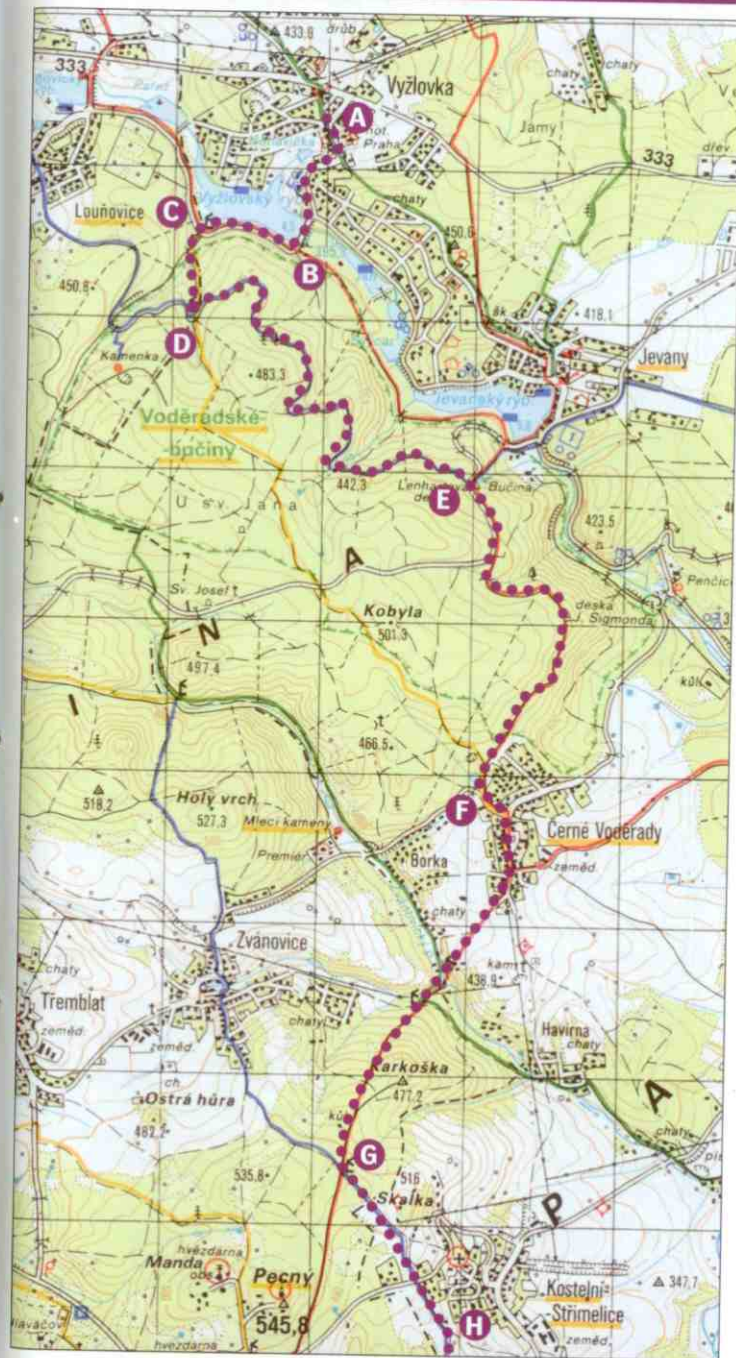
Trasa výletu

Dobrym východiskem je Vyžlovka (A), hotel Praha, odkud projdeme po silnici asi půl kilometru smě-

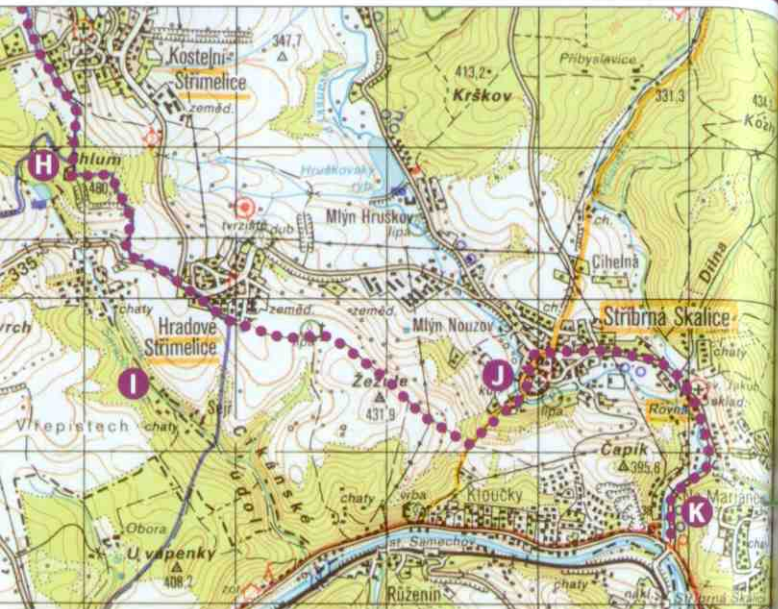
rem na Jevany. Za podlouhlou zá-
táčkou odbočíme vpravo na hráz
Vyžlovského rybníka, za ní se na-
pojíme na červenou značku (B)
a jdeme po ní vpravo až do míst,
kde se od ní odpojuje žlutá (C).
Přestoupíme na ni, kousek po
ní popojdeme a na křižovatce
s modrou značkou (D) opět zmé-
níme barvu. Po modré pokračuje-
me vlevo, projdeme Voděrad-
skými bučinami až k silnici při-
cházející zleva od Jevan (E). Tady
se napojíme na červenou značku
a po ní pokračujeme až do Čer-
ných Voděrů (F). I za nimi pokraču-
jeme po červené až do míst,
kde se setkává s modrou (G).
Opět změníme barvu a po modré
projdeme Kostelními Strmilicemi
(H) do Hradových Strmilic (I).
Tam, kde značka opouští obec,
opustíme i my značku a dáme se
vlevo po cestě ke skupince vzrost-
lých lip. Hřebenovou cestou od-
tud zamíříme ke Stříbrné Skalici.
Zhruba po dvou kilometrech na-
razíme na žlutou značku a s ní se-
toupíme vlevo k městu (J). Odtud
už po silnici projdeme k řece Sá-
zavě (K). V blízkosti hospody Na
Marjánce tu je stanice autobusu
a za řekou stanice vlaku.

Kaplička v Hradových Strmilicích

Pokračování mapy na str. 64

Klub českých turistů, Praha

Východisko:

Vyžlovka

Příjezd autobusem: Vyžlovka leží na trase autobusů spojujících Prahu s Jevany, Kostelcem nad Černými lesy, Černými Voděrady, Stříbrnou Skalicí a Sázavou. Od stanice metra Skalka sem jezdí příměstská doprava, autobus č. 382

Příjezd autem: Ze silnice č. 333 spojující Prahu s Kutnou Horou odbočíme ve Vyžlovce vpravo směrem na Stříbrnou Skalici. Vlakové spojení není. Odjezd ze Stříbrné Skalice je možný autobusem (pražská příměstská doprava, autobus č. 382) i vlakem (Posázavský pacifik, stanice proti hospodě Na Marjánce, za mostem přes Sázavu)

Kilometráž:

cca 16 km

Náročnost:

nenáročná, příjemná procházka, která střídá lesy a krásné výhledy do kraje

Mapy: (1 : 50 000)

Okolí Prahy-východ, mapa č. 37, vydal Klub českých turistů, aktualizovaný dotisk z roku 2000, a Benešovsko a dolní Posázaví, mapa č. 40, vydal Klub českých turistů, aktualizovaný dotisk z r. 2001

Občerstvení:

Vyžlovka: Hotel Praha, Pinto
Voděrady: U Coubalů
Kostelní Střimelice: Hostinec a penzion U dvou studní
Hradové Střimelice: Hostinec v Hradových
Stříbrná Skalice: Restaurace U fary, Hostinec Na radnici, Restaurace Na Marjánce

Ubytování:

Kostelní Střimelice: Hostinec a penzion U dvou studní